

Revus

Journal for Constitutional Theory and Philosophy of
Law / Revija za ustavno teorijo in filozofijo prava

9 | 2009

Argumentiranje v pravni državi

Sodna praksa Medameriškega sodišča za človekove pravice

Kronika za leto 2008

Case-law of the Inter-American Court of Human Rights

Marie Rota

Translator: Živa Nendl

Electronic version

URL: <http://journals.openedition.org/revus/525>

DOI: 10.4000/revus.525

ISSN: 1855-7112

Publisher

Klub Revus

Printed version

Date of publication: 1 janvier 2009

Number of pages: 129-138

ISSN: 1581-7652

Electronic reference

Marie Rota, « Sodna praksa Medameriškega sodišča za človekove pravice », *Revus* [Spletna izdaja], 9 | 2009, Datum spletne objave: 20 octobre 2011, ogled: 15 septembre 2020. URL : <http://journals.openedition.org/revus/525>

All rights reserved

Marie Rota

SODNA PRAKSA MEDAMERIŠKEGA SODIŠČA ZA ČLOVEKOVE PRAVICE

Kronika za leto 2008

V letu 2008 je Medameriško sodišče za človekove pravice sprejelo več vsebinskih odločitev. V njih se je izreklo predvsem o pravici do življenja in o pravici do osebne celovitosti, tj. o pravicah, v kateri posegajo prisilna izginotja in izvensodne usmrtitve, ki so v državah članicah Organizacije ameriških držav pogost pojav. Opazna je težnja držav pogodbenic Ameriške konvencije o človekovih pravicah, da vsaj v določenem obsegu priznavajo svojo odgovornost za očitane jim kršitve, zato se število predhodnih ugovorov držav zmanjšuje. Pogosto stranke sklenejo tudi prijateljske poravnave. Te omogočajo hiter zaključek sporne zadeve in dodelitev ustrezne odškodnine žrtvam, povečuje pa se tudi učinkovitost sodišča. Očitno je, da se kljub številnim podobnostim z Evropskim sodiščem za človekove pravice pristop obeh mednarodnih pravosodnih teles v določenih točkah bistveno razlikuje, kar je mogoče pripisati za vsako regijo značilnim kršitvam človekovih pravic, ki zahtevajo tudi različen sodni odgovor nanje.

Ključne besede:

Ameriška konvencija o človekovih pravicah, Medameriško sodišče za človekove pravice, prisilna izginotja, osebna celovitost posameznika, drugotna žrtev po MSČP, posredna žrtev po ESČP, izvensodne usmrtitve, sojenje v razumnem roku

Medameriško sodišče za človekove pravice (v nadaljevanju: MSČP), ki je bilo ustanovljeno z Ameriško konvencijo o človekovih pravicah (v nadaljevanju: Konvencija),¹ je pogosto poimenovano kar »mlajša sestra« Evropskega sodišča za človekove pravice (v nadaljevanju: ESČP). Sodišči namreč temeljita na istih načelih, saj človekove pravice obravnavata kot »neodtujljiv element vsakega človeškega bitja«, predvidevata enaki vrsti pritožb, in sicer tako pritožbe posameznikov kot pritožbe držav, povezuje pa ju tudi institucionalni mehanizem varstva podobnih pravic.

Preučevanje sodne prakse Medameriškega sodišča pa vendarle razkriva, da MSČP razvija svojo lastno »sodno doktrino«,² ki jo je mogoče razbrati tako iz njegovih mnenj kot iz novejših sodb. MSČP si je izbralo naravnopravno pojmovanje, navdihneno z doktrino nekdanjega predsednika MSČP Antonia Augusta Cançada Trinidadeja, ki si prizadeva za vzpostavitev »novega *ius gentium*« in za »počlovečenje mednarodnega prava«.³

1 Izvirnik je dostopen na spletišču www.corteidh.or.cr, slovenski prevod pa na www.infocenter.zavodekvilib.si/dokumenti/ameriska-konvencija-o-clovekovih-pravicah/.

2 Sergio García Ramírez, Prolog, v Laurence Burgog-Larsen in Amaya Úbeda de Torres, *Les grandes décisions de la Cour interaméricaine des droits de l'homme*, Bruylant, Bruselj, 2008, XXI.

3 Takšno pojmovanje izhaja tako iz njegovih ločenih mnenj (na primer iz devetnajstega odstavka njegovega ločenega mnenja k mnenju Medameriškega sodišča, *Pravni položaj nezakonitih delavcev*

Razčlenitev sodb in mnenj MSČP v okviru te kronike bo omogočila presojo o tem, ali MSČP tudi v novějšíh sestavah sledi takšnemu pogledu.

V letu 2008 je MSČP sprejelo 18 odločitev v spornih zadevah, od tega osem takšnih, ki se ukvarjajo z razlago predhodno sprejetih odločb.⁴ V okviru te prve kronike bomo preučili zgolj ostalih deset odločitev,⁵ ki se obravnavanih zadev lotevajo vsebinsko. V okviru teh desetih zadev pa bodo obravnavane le tiste pravice, ki so doživele očiten razvoj in so posebnost medameriškega sistema zaščite človekovih pravic.

Preden se MSČP izreče o očitanih kršitvah pravic (2) in o morebitni odškodnini žrtvam (3), se najprej spusti v sistematično presojo svoje pristojnosti in sprejemljivosti pritožb (1).

migrantov, 17. september 2003, serija A, št. 18) kot iz njegovih predavanj iz mednarodnega prava na Akademiji za mednarodno pravo (ADI/AIL) v Haagu: *International Law for Humankind. Towards a new jus gentium*, *Recueil des Cours ADI/AIL* (2005) 316, št. 1, ter iz njegovega dela: *A Humanização do Direito Internacional*, Belo Horizonte, Del Rey, 2006.

- 4 MSČP, *Poboj v kraju La Rochela proti Kolumbiji*, razlaga, 28. januar 2008, serija C, št. 175; MSČP, *Cantoral Huamani in García Santa Cruz proti Peruju*, razlaga, 28. januar 2008, serija C, št. 176; MSČP, *Escué Zapata proti Kolumbiji*, razlaga, 5. maj 2008, serija C, št. 178; MSČP, *Del Penal Miguel Castro Castro proti Peruju*, razlaga, 2. avgust 2008, serija C, št. 181; MSČP, *Albán Cornejo in drugi proti Ekvadorju*, razlaga, 5. avgust 2008, serija C, št. 183; MSČP, *Poboj ljudstva Saramaka proti Surinamu*, razlaga, 12. avgust 2008, serija C, št. 185; MSČP, *García Prieto in drugi proti Salvadorju*, razlaga, 24. november 2008, serija C, št. 188, in MSČP, *Chaparro Álvarez in Lapo Iñiguez proti Ekvadorju*, razlaga, 26. november 2008, serija C, št. 189. Vse odločitve MSČP so v španščini in deloma v angleščini dostopne na spletu www.corteidh.or.cr.
- 5 MSČP, *Kimel proti Argentini*, 2. maj 2008, serija C, št. 177; MSČP, *Salvador Chiriboga proti Ekvadorju*, 6. maj 2008, serija C, št. 179; MSČP, *Yvon Neptune proti Haitiju*, 6. maj 2008, serija C, št. 180; MSČP, *Apitz Barbera in drugi* (*«Corte Primera de lo Contencioso Administrativo»*) *proti Venezueli*, 5. avgust 2008, serija C, št. 182; MSČP, *Bayarri proti Argentini*, 30. oktober 2008, serija C, št. 187; MSČP, *Heliodoro Portugal proti Panami*, 12. avgust 2008, serija C, št. 186; MSČP, *Tiu Tojin proti Gvatemali*, 26. november 2008, serija C, št. 190; MSČP, *Ticona Estrada in drugi proti Boliviji*, 27. november 2008, serija C, št. 191, in MSČP, *Valle Jaramillo in drugi proti Kolumbiji*, 27. november 2008, serija C, št. 192.

1 Pristojnost MSČP in sprejemljivost pritožb posameznikov (člen 62/III)

MSČP vselej posveti en odstavek sodb presoji svoje pristojnosti, ki jo mora opraviti po uradni dolžnosti. Osredotoči se na pristojnost *ratione materiae* in preveri datum ratifikacije Konvencije s strani obravnavane države.

Včasih se zgodi, da je MSČP pristojno tudi na podlagi katere druge mednarodne pogodbe, tako kot v zadevah *Portugalska proti Panami* in *Bayarri proti Argentini*, v katerih pristojnost MSČP predvideva Medameriška konvencija o preprečevanju in kaznovanju mučenja,⁶ in v zadevah *Portugalska proti Panami*, *Ticona Estrada* in *drugi proti Boliviji* in *Tiu Tojin proti Gvatemali*, kjer pristojnost MSČP vzpostavlja Medameriška konvencija o prisilnih izginotjih.⁷ MSČP v praksi uporablja vse konvencije, na katere se sklicujejo Komisija oziroma zastopniki žrtev, in sicer od trenutka, ko mu določena konvencija podeljuje sodno pristojnost in je država zagovornica konvencijo ratificirala. Konvencija o prisilnih izginotjih, ki so jo ratificirale Panama, Bolivija in Gvatemala, izrecno predvideva pristojnost MSČP⁸ in se je tako nanjo mogoče sklicevati neposredno. Nasprotno pa 8. člen *in fine* Konvencije o preprečevanju in kaznovanju mučenja ne vsebuje izrecne omebe MSČP. Kljub temu je MSČP ocenilo, da ta konvencija vzpostavlja njegovo pristojnost *implicitno*, zato jo uporablja neposredno glede vseh držav, ki so jo ratificirale; tako tudi v postopkih proti Panami in Argentini.⁹

- 6 Medameriška konvencija o preprečevanju in kaznovanju mučenja, podpisana v Cartageni de Indias v Kolumbiji 9. decembra 1985. Besedilo je dostopno tudi v angleškem jeziku na spletu <http://www.oas.org/juridico/English/Treaties/a-51.html>.
- 7 Medameriška konvencija o prisilnem izginotju oseb, podpisana v Belém do Pará v Braziliji 9. junija 1994. Besedilo je dostopno tudi v angleškem jeziku na spletu <http://www.oas.org/juridico/english/treaties/a-60.html>.
- 8 8. člen Medameriške konvencije o človekovih pravicah.
- 9 Nasprotno pa Evropsko sodišče za človekove pravice črpa svojo pristojnost iz enega samega pravnega vira, in sicer iz Evropske konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Tako v primeru, da se pritožnik sklicuje na kateri drug pravni vir, ESČP pritožbo obravnava v luči člena, ki mu ustreza zatrjevana kršitev.

Glede pristojnosti *ratione personae* MSČP opominja, da morebitne žrtve ravnaajo samostojno v odnosu do Komisije in tako lahko zatrjujejo tudi druge kršitve pravic, kot tiste, ki jih zatrjuje Komisija.¹⁰ Pri tem pa MSČP poudarja, da zastopniki morebitnih žrtev ne smejo navajati dejstev, ki še niso bila predložena v seznanitev državi zagovornici v prvotni pritožbi, ki jo je državi poslala Komisija.¹¹

MSČP je moralo v zadevi *Ticona Estrada in drugi proti Boliviji* potrditi tudi doseg svoje pristojnosti *ratione temporis*. V tej zadevi MSČP ponavlja, da se lahko izreče o vseh dejstvih, ki so obstajala, še preden je država priznala pristojnost MSČP, kolikor ta dejstva še vedno obstajajo in so torej trajajoče ali trajne narave.¹² Še več, če država zagovornica prizna svojo odgovornost za kršitev od začetka obstoja dejstev, ki so predmet obravnave, se šteje, da se je tiho odpovedala vsem časovnim omejitvam pri izvrševanju pristojnosti MSČP.¹³

MSČP mora preučiti svojo pristojnost tudi, če država prizna svojo odgovornost za očitane ji kršitve, kot je pogosta praksa pred Medameriškim sodiščem. Če država v celoti prizna svojo odgovornost, lahko MSČP v skladu s 53. členom svojega poslovnika zadevo zaključi, kolikor se je že izreklo o sprejemljivosti pritožbe in o njenih »pravnih učinkih«.¹⁴ V treh obravnavanih zadevah¹⁵ je država zagovornica le deloma priznala svojo odgovornost, zato MSČP ob obravnavi

posebno pozornost nameni spoštovanju obsega tega priznanja.

Če je država sklenila prijateljsko poravnavo z zastopniki žrtev, tako kot v zadevi *Tiu Tojín proti Gvatemali*, MSČP postopek prav tako lahko zaključi.¹⁶ V tej zadevi MSČP šteje, da je pomembno, da se o tem vprašanju jasno izreče, pri čemer oceni, da se prijateljska poravnava šteje za »obliko odškodnine«.¹⁷ Ob tem sodišče ne obravnava ponovno dejstev, ki med strankama niso sporna, sprejme priznanje odgovornosti Gvatemale in presodi višino podeljenih odškodnin z namenom, da jih prilagodi svojim zahtevam.¹⁸

Vedno pogostejša praksa držav, da priznajo svojo odgovornost za očitane jim kršitve, vodi do zmanjšanja števila predhodnih ugovorov države. Tako ni presenetljivo, da so države le v treh obravnavanih primerih predhodno ugovarjale, in sicer v zadevah *Salvador Chiriboga proti Ekvadorju*, *Heliodoro Portugal proti Panami* in *Bayarri proti Argentini*, MSČP pa je vse ugovore zavrnilo.

2 Obseg zaščiteneh pravic

2.1 Splošne obveznosti

Prvi odstavek 1. člena Ameriške konvencije o človekovih pravicah predvideva, da se »države pogodbenice te konvencije zavezujejo, da bodo spoštovale v njej priznane pravice in svoboščine in da bodo zagotovile vsem osebam pod svojo jurisdikcijo svobodno in popolno uživanje teh pravic in svoboščin«. Iz besedila izhajata dve obveznosti, in sicer obveznost spoštovanja pravic in obveznost zagotavljanja pravic. Druga obveznost vključuje štiri vidike: preprečevanje kršitev, preiskavo očitanih kršitev, kaznovanje odgovornih za kršitve in odškodnino. MSČP 1. člen Konvencije uporablja v vseh preučenih odločitvah, vendar nikoli samostojno, temveč vselej v povezavi z vsebinsko pravico, ki je predmet obravnave. Doseg tega člena moramo zato obravnavati skozi prizmo omenjenih vsebinskih pravic.

2. člen Konvencije nalaga državam pogodbenicam obveznost, da notranji pravni red uskladijo

10 Odločitve MSČP *Salvador Chiriboga proti Salvadorju*, § 128, *Heliodoro Portugal proti Panami*, § 212, *Apitz Barbera in drugi proti Venezueli*, § 189, *Castañeda Gutman proti Mehiki*, § 138, in sodba MSČP *Bayarri proti Argentini*, § 118.

11 Odločitvi *Salvador Chiriboga proti Ekvadorju*, § 128, in *Bayarri proti Argentini*, § 118.

12 Sodba MSČP *Heliodoro Portugal proti Panami*, § 34. To pogosto velja za vsa prisilna izginotja, saj sodišče šteje, da kršitev traja, dokler ni znana vrsta žrtve izginotja. Sodba MSČP *Velásquez Rodríguez proti Hondurasu*, predhodni ugovori, 26. junij 1987, serija C, št. 1, § 155.

13 Sodba MSČP *Ticona Estrada in drugi proti Boliviji*, § 30.

14 Člen 55 pa sodišču dopušča, da lahko zadevo nadalje obravnava.

15 Odločitve MSČP *Kimel proti Argentini*, *Ticona Estrada in drugi proti Boliviji* in *Valle Jaramillo in drugi proti Kolumbiji*.

16 54. člen Statuta MSČP, 55. člen pa dopušča, da sodišče kljub temu nadaljuje obravnavo zadeve.

17 Odločitev MSČP *Tiu Tojín proti Gvatemali*, št. 5 izreka.

18 Prav tam, § 26.

z določbami Konvencije. Na to obveznost MSČP opozarja in jo raziskuje predvsem v zadevi *Ticona Estrada in drugi proti Boliviji*,¹⁹ v kateri opominja, da gre za »pravilo običajnega prava«, ki izhaja iz »prava ljudstev«.²⁰

2.2 Pravice, ki varujejo osebo celovitost posameznika

2.2.1 Pravica do osebne celovitosti (5. člen)

V zadevi *Bayarri proti Argentini* MSČP opomni na pomen prepovedi mučenja, kot izhaja iz mednarodnega *ius cogens*.²¹ Nadalje MSČP preuči dejanja policistov, storjena med zasliševanjem žrtve, in sicer glede na tri odločilna merila, po katerih se ravnanje opredeli kot mučenje. Ta merila so: a) naklepno ravnanje, b) ki povzroči hudo telesno in duševno trpljenje in c) je storjeno z natančno določenim namenom ali za doseg določenega cilja. MSČP oceni, da ravnanje policistov ustreza opisani pravni opredelitvi mučenja.²²

Zadeva *Valle Jaramillo in drugi proti Kolumbiji* razkriva neki drug vidik obravnavanega člena Konvencije.²³ MSČP v njej opominja na načelo, po katerem že manjša grožnja kršitve pravice do življenja lahko pomeni nečloveško ravnanje, če je dovolj resna in neposredna, kot je to v omenjeni zadevi. MSČP v splošnem sprejema »globalističen in nerazlikovalen« pristop pri opredeljevanju krutih, nečloveških ali ponižujočih ravnanj²⁴ in jih pravzaprav sploh ne razločuje, temveč se le

izreče o obstoju posega v osebo celovitost posameznika.²⁵ Kljub temu pa je treba poudariti, da MSČP kot »nečloveško ravnanje« opredeli pogoje pridržanja žrtve v zadevi *Yvon Neptune proti Haitiju*, ker država ni spoštovala »minimalnih standardov prirojenega človeškega dostojanstva«, kot jih varuje drugi odstavek 5. člena Konvencije.²⁶

Že omenjena zadeva *Valle Jaramillo in drugi proti Kolumbiji*, prav tako pa tudi zadevi *Heliodoro Portugal proti Panami* in *Ticona Estrada in drugi proti Boliviji* so končno MSČP omogočile, da je ponovno izrazilo stališče – v primerih pobojev, neprostovoljnih izginotij ali izvensodnih usmrtilcev – lahko pomeni kršitev pravice do osebne celovitosti »drugotnih žrtev«,²⁷ v tem smislu predvsem družinskih članov ali prijateljev.²⁸ Drugače kot Evropsko sodišče za človekove pravice, ki šteje, da kršitev pravice do osebne celovitosti žrtvinih bližnjih izhaja iz odsotnosti učinkovite preiskave kršitve na strani države,²⁹ torej sodniki MSČP v San Joseju ocenjujejo, da ta kršitev temelji na kršitvi pravic glavne žrtve.³⁰

MSČP nadalje pojasnjuje, na kakšen način določi osebe, ki so s kršitvijo prizadete. Glede

19 Sodišče preuči določbo 2. člena Konvencije tudi v zadevah *Salvador Chiriboga proti Ekvadorju*, §§ 119–124, in *Heliodoro Portugal proti Panami*, §§ 176–216.

20 Sodba MSČP v zadevi *Ticona Estrada in drugi proti Boliviji*, § 101.

21 Takšna narava *ius cogens* je bila formalno priznana v sodbi MSČP *Maritza Urrutia proti Gvatemali*, 27. novembra 2003, serija C, št. 103, § 89; priznava jo tudi Evropsko sodišče za človekove pravice, med drugim tudi v sodbi *Al Adsani proti Združenemu kraljestvu* z dne 21. novembra 2001, št. 35763/97.

22 Sodba MSČP *Bayarri proti Argentini*, § 87.

23 Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin poleg pojma »nečloveško ali ponižujoče ravnanje« pozna tudi pojem »krutega ravnanja«, medtem ko Medameriško sodišče temu pojmu ne pripisuje nobene posebne posledice.

24 Laurence Burgorgue-Larsen, komentar št. 15 k zadevi *Caesar proti Trinidadu in Tobagu*, v Burgorgue-Larsen in Ubéda de Torres 2008 (op. 2), 426.

25 Sodba MSČP *Valle Jaramillo in drugi proti Kolumbiji*, § 109.

26 Sodba MSČP *Yvon Neptune proti Haitiju*, § 138.

27 Če so določene osebe označene kot žrtve zaradi kršitve pravic drugih posameznikov, jih ni mogoče šteti za »posredne« žrtve. Dejansko so žrtve kršitve svoje lastne pravice do osebne celovitosti, in sicer iz istega naslova kot glavna žrtve.

28 Odločitvi MSČP *Valle Jaramillo in drugi proti Kolumbiji*, § 119, in *Heliodoro Portugal proti Panami*, št. 1, § 175.

29 Sodba ESČP, veliki senat, *Çakici proti Turčiji* z dne 8. julija 1999, 23657-94, § 98.

30 Kljub temu pa je treba poudariti, da pravica do osebne celovitosti ni izrecno predvidena z Evropsko konvencijo o človekovih pravicah, lahko pa se izvede iz vsebine 3. člena konvencije, ki prepoveduje mučenje in nečloveško ali ponižujoče ravnanje ter kaznovanje. Morda ravno iz te razlike izvira drugačno pojmovanje »drugotne žrtve« (po MSČP), ki ji je torej neposredno prizadeta pravica do osebne celovitosti, medtem ko pojem »posredne žrtve« (po ESČP) predvideva, da ta lahko pretrpi kršitev pravice le zato, ker država ni izpolnila svoje pozitivne obveznosti, kot ji jo nalaga 3. člen konvencije.

»najožje družine« žrtve³¹ sodniki potrjujejo obstoj preproste domneve, da so zaradi kršitev pravic glavne žrtve tudi oni utrpeli kršitev pravice do telesne in duševne celovitosti,³² s tem pa se prenaša dokazno breme na državo. To breme pa vendarle ostane na žrtvah v primeru, da gre za katero koli drugo osebo.³³ Takšno razjasnitev lahko le podpremo, saj je dobrodošla z vidika načela pravne varnosti in delitve dokaznega bremena med stranki postopka.

MSČP končno v zadevi *Valle Jaramillo in drugi proti Kolumbiji* opozarja na to, da iz povezovanja 5. člena in prvega odstavka 1. člena izhaja obveznost države, da preišče morebitna dejanja mučenja ali drugih krutih, nečloveških ali ponižujočih ravnanj ali kazni. Ta obveznost ne obstaja zgolj takrat, ko je bila podana *ovadba*, temveč tudi, ko so podani *utemeljeni razlogi za sum*, da so bila takšna dejanja storjena.³⁴ V omenjeni zadevi MSČP ugotovi, da oblasti niso sprožile poglobljene preiskave, ki bi bila omogočila hitro zbiranje dokazov, čeprav so bile *seznanjene z morebitnimi dejanji* mučenja. Država tako ni spoštovala svoje obveznosti, da očitana dejanja skrbno preišče.³⁵

2.2.2 Pravica do življenja in izvensodne usmrtitve

Negativno obveznost države, da pravice do življenja (4. člen Konvencije) ne krši, spremlja pozitivna obveznost varovanja življenja, in to tudi pred morebitnimi kršitvami s strani posameznikov, kot MSČP zatrdi vzporedno s Konvencijo. Tej splošni obveznosti se pridružuje tudi posebna obveznost zaščite določenih skupin prebivalstva, predvsem otrok in oseb, pridržanih v posebnih okoliščinah nemednarodnih oboroženih spopa-

dov.³⁶ Na ta načela MSČP opozori v zadevi *Valle Jaramillo in drugi proti Kolumbiji*, ko omenjenim skupinam prebivalstva s posebno zaščito dodaja še zagovornike človekovih pravic. Meni namreč, da morajo ti uživati prav posebno zaščito zaradi svoje vloge, ki je »za krepitev demokracije in vladavine prava bistvena«.³⁷

2.2.3 »Izpeljevalni mehanizem« v zvezi s prisilnimi izginotji

V zadevi *Ticona Estrada in drugi proti Boliviji* MSČP ponovi opredelitev prisilnih izginotij, ki izhaja iz Ameriške konvencije o prisilnih izginotjih. Prisilno izginotje tako pomeni: a) odvzem svobode, b) ki ga omogoči neposredno posredovanje agentov državne oblasti ali njihova privolitev v takšna ravnanja in c) ki ga zaznamuje zavrnitev države, da bi takšno pridržanje priznala in razkrila, kaj se je z osebo zgodilo in kje se nahaja.³⁸ MSČP prav tako opomni, da je prisilno izginotje zapleteno in večplastna kršitev,³⁹ ki lahko hkrati pomeni poseg v osebno svobodo ali kruto in nečloveško ravnanje, ki se mu pogosto pridružujejo še izvensodne usmrtitve ali mučenje. Posledično je tako tudi v primeru, da niso podani nobeni dokazi o mučenju ali posegih v pravico do življenja, država odgovorna za kršitev pravice do osebne celovitosti in pravice do življenja.⁴⁰

2.3 Pravica do osebne prostosti in varnosti (7. člen)

V zadevah *Yvon Neptune proti Haitiju* in *Bayari proti Argentini* MSČP preučuje doseg 7. člena Konvencije. Najprej opominja na dva vidika te določbe, pri čemer je prvi zajet v prvem odstavku 7. člena, v skladu s katerim ima »vsak posameznik pravico do osebne prostosti in varnosti«. Drugi vidik pa se izraža v naslednjih odstavkih, ki predvidevajo vrsto posebnih jamstev,⁴¹ med katerimi je

31 Pojem zajema mater in očeta, otroke, moža oziroma ženo ter življenjskega partnerja žrtve.

32 Sodba MSČP *Valle Jaramillo in drugi proti Kolumbiji*, § 119.

33 Prav tam, § 119; v tej isti zadevi sodišče ugotavlja, da je Kolumbija odgovorna za kršitev pravice do osebne celovitosti približno petdesetih posameznikov, §§ 128 in 132.

34 To načelo je sodišče vzpostavilo v sodbah *Ximenes Lopes proti Braziliji*, 4. julij 2006, serija C, št. 149, § 147, *Miguel Castro Castro proti Peruju*, 25. november 2006, serija C, št. 160, § 344, in *Bueno Alves proti Argentini*, 11. maj 2007, serija C, št. 164, § 88.

35 Sodba MSČP *Valle Jaramillo in drugi proti Kolumbiji*, § 94.

36 Amaya Úbeda de Torres, komentar št. 14 k zadevi *Poboj v kraju Mapiripán proti Kolumbiji*, v *Burgogue-Larsen in Úbeda de Torres* 2008 (op. 2), 363–403.

37 Sodba MSČP *Valle Jaramillo in drugi proti Kolumbiji*, § 88.

38 Sodba MSČP *Ticona Estrada in drugi proti Boliviji*, §§ 54–55.

39 Prav tam, § 56.

40 Prav tam, §§ 62–63.

41 Sodba MSČP *Yvon Neptune proti Haitiju*, § 89.

tudi prepoved nezakonitega odvzema prostosti (drugi odstavek 7. člena Konvencije). Drugače od prvega odstavka 5. člena Evropske konvencije o človekovih pravicah, ki vsebuje izčrpen seznam okoliščin, v katerih je odvzem svobode dopusten, 7. člen Ameriške konvencije odkazuje na notranje pravo držav pogodbenic, ki pa v nobeni od zgoraj omenjenih zadev ni bilo spoštovano.⁴²

Tretji odstavek 7. člena Konvencije, katerega kršitev je bila ugotovljena v zadevi *Yvon Neptune proti Haitiju*,⁴³ določa, da se nikomur ne sme samovoljno odvzeti prostost oziroma da se nihče ne sme samovoljno zapreti. Nasprotno pa je bila uporaba tega člena izključena v zadevi *Bayarri proti Argentini*. Kot je MSČP že opozorilo v odločitvi *Chaparro Álvarez in Lapo Íñiguez proti Ekvadorju*,⁴⁴ ima pojem »samovoljnosti« *»sebi lastno pravno vsebino, katere preučitev je potrebna le v primerih zakonitega pridržanja«*. V omenjenem primeru pa je MSČP že predhodno ugotovilo, da je pridržanje nezakonito in je tako v nasprotju z drugim odstavkom 7. člena, zato nadaljnja obravnava po tretjem odstavku ni bila potrebna.⁴⁵

V zadevi *Yvon Neptune proti Haitiju* so pritožniki zatrjevali kršitev tretjega jamstva, in sicer kršitev pravice do nemudne seznanitve z razlogi za odvzem prostosti ter z obtožbami proti priprti osebi, ki jo zagotavlja četrti odstavek 7. člena. MSČP pa se je izreklo, da nadaljnja obravnava v skladu s četrtim odstavkom ni potrebna, saj je bil že odvzem prostosti samovoljen.⁴⁶

MSČP v nadaljevanju preveri, ali je bilo spoštovano jamstvo privedbe *»pred sodnika ali drugo uradno osebo, določeno v zakonu za izvajanje sodne oblasti, v najkrajšem možnem času«*, kot to predvideva peti odstavek 7. člena. Natančneje je MSČP to obveznost že predhodno opredelilo in ob tem poudarilo, da mora biti priprti osebno priveden pred sodnika. Ta pogoj v obravnavanih zadevah ni bil izpolnjen.⁴⁷ Prav tako pa ni bil izpolnjen niti časovni pogoj *»najkrajšega možnega časa«*.

42 Odločitvi *Yvon Neptune proti Haitiju*, §§ 77–86, in *Bayarri proti Argentini*, § 55.

43 Sodba MSČP *Yvon Neptune proti Haitiju*, § 100.

44 Sodba MSČP *Lapo Íñiguez proti Ekvadorju*, §§ 93 in 96.

45 Sodba MSČP *Bayarri proti Argentini*, § 62.

46 Sodba MSČP *Yvon Neptune proti Haitiju*, § 109.

47 Odločitve MSČP *Yvon Neptune proti Haitiju*, § 109, in *Bayarri proti Argentini*, § 62.

Zanimivo je, da je v zadevi *Bayarri proti Argentini* MSČP posvetilo celotno poglavje drugemu jamstvu iz petega odstavka 7. člena, ki določa, da mora biti obtoženec, kolikor mu ni bilo sojeno v razumnem roku, *»izpuščen, ne glede na morebitno nadaljevanje postopka«*. Preiskovalni pripor žrtve je v omenjeni zadevi trajal več kot 13 let. Ne samo, da je ta doba prekoračila zgornjo mejo treh let, ki jo vzpostavlja notranja zakonodaja, ampak je tudi očitno pretirana.⁴⁸

Opaziti je mogoče jasen razvoj sodne prakse MSČP, ki postopoma daje vsebini petega odstavka 7. člena Konvencije samostojno veljavo. Včasih je MSČP pod vplivom nekdanjega predsednika Antonia Augusta Cančada Trinidadeja ocenjevalo doseg te določbe v povezavi s prvim odstavkom 8. člena. Trenutna predsednica MSČP pa zagovarja pripoznavo *»samostojne veljave«* petega odstavka 7. člena.⁴⁹ Roka sta namreč v resnici različna: prvi (peti odstavek 7. člena) se nanaša na trajanje začasnega pridržanja, medtem ko se drugi rok (prvi odstavek 8. člena) navezuje na trajanje sodnega postopka do sodbe. MSČP prevzame ta pogled, državam pa tako naloži obveznost, da njihovi sodniki *»redno preverjajo, ali sta ves čas podani nujnost in sorazmernost uporabljenega sredstva in ali čas pridržanja ne presega meja, ki jih postavlja zakon in razum«*. Sodniki z osvoboditvijo pridržane osebe tako ne smejo čakati na njeno oprostitev.⁵⁰

2.4 Sodna jamstva (8. člen) in sodno varstvo (25. člen)

Tako kot v zadevah *Yvon Neptune proti Haitiju* in *Apitz Barbera in ostali proti Venezueli* MSČP pogosto preučuje doseg členov 8 in 25 Konvencije, in sicer v enem samem in istem poglavju,⁵¹ vselej pa v povezavi s členom 1/I. Opominja, da

48 Država je tako kršila pravico pritožnika Bayarrija, da se mu sodi v razumnem roku oziroma da se predvidi njegova izpustitev v skladu s prvim, drugim in petim odstavkom 7. člena Konvencije; sodba MSČP *Bayarri proti Argentini*, § 75.

49 Cecilia Medina Quiroga, *La Convención Americana: Teoría y jurisprudencia: vida, integridad personal, libertad personal, debido proceso y recurso judicial*, Santiago, Universidad de Chile, Facultad de Derecho, Centro de Derechos Humanos, 2005, 244.

50 Sodba MSČP *Bayarri proti Argentini*, § 76.

51 Odločitve MSČP *Yvon Neptune proti Haitiju*, §§ 45–86, *Apitz Barbera in drugi proti Venezueli*, §§ 26–185, in *Heliodoro Portugal proti Panami*, §§ 123–159.

omenjeni določbi vzpostavljata obveznost držav pogodbenic, da »v okviru splošne obveznosti [iz] člena 1/I osebam, ki zatrjujejo, da so žrtve kršitev človekovih pravic (člen 25), nudijo učinkovita sodna sredstva, skladna s pravili poštenega in pravičnega postopka (člen 8/I)«. ⁵²

Te člene pa je vendarle mogoče obravnavati tudi ločeno, tako kot v zadevi *Castañeda Gutman proti Mehiki*,⁵³ ki zadeva 25. člen, in v zadevi *Bayarri proti Argentini*, ki jo bomo obravnavali tu in se nanaša na 8. člen Konvencije. V tej zadnji zadevi je ločena obravnava prvega odstavka 8. člena Konvencije, ki varuje pravico vsakogar, da je zaslišan v razumnem roku,⁵⁴ posledica osamosvojitve petega odstavka 7. člena.⁵⁵ MSČP opozori na kriterije, ki jih je v svojih prejšnjih odločitvah vzpostavilo z namenom opredeliti razumnost trajanja postopkov,⁵⁶ kljub temu pa se ne spusti v njihovo preučevanje,⁵⁷ saj je 17-letno trajanje kazenskega postopka že samo po sebi pomenilo kršitev postopkovnih jamstev.⁵⁸

Povezovanje prvega odstavka 1. člena, prvega odstavka 8. člena in prvega odstavka 25. člena nadalje vzpostavlja pozitivno obveznost države, da prepreči, razišče in kaznuje odgovorne za kršitve pravic.⁵⁹ Ta obveznost je drugačna od tiste, ki izhaja iz povezave prvega odstavka 1. člena in vseh preostalih vsebinskih pravic. Prvič, hkratna obravnava omenjenih treh členov takšno obveznost vzpostavi tedaj, ko se žrtev ali njeni bližnji pritožijo nad kršitvijo takšnih pravic – kot v petih v tej kroniki obravnavanih zadevah.⁶⁰ Še zlasti pa

je pomembna v primerih prisilnih izginotij. MSČP meni, da ta obveznost izhaja iz *iuris cogens*,⁶¹ in hkrati opozarja na pravico do resnice, ki je v tem okviru priznana žrtvinim bližnjim.⁶² Mimogrede je mogoče opaziti skladnost te sodne prakse s »trinidadovskim«⁶³ pojmovanjem norm *iuris cogens*, saj je nekdanji predsednik MSČP ocenjeval, da se ta skupina pravic razvija v funkciji razvoja »univerzalne pravne zavesti«⁶⁴ in »nujnosti zaščite pravic, ki pripadajo vsakemu človeškemu bitju«. ⁶⁵

Zdi se, da MSČP poleg tega meni, da ta pozitivna obveznost obstaja, drugič, tudi kadar ovadba ni podana, in sicer od trenutka, ko so bile državne oblasti z morebitno kršitvijo Konvencije seznanjene. Takšno pojmovanje izhaja tudi iz zadeve *Ticona Estrada in drugi proti Boliviji*, v kateri MSČP preučuje pravice brata žrtve prisilnega izginotja, ki mu je bila odvzeta prostost istega dne in je bil tudi mučen. MSČP zaradi svoje časovne nepristojnosti, da se izreče o tem mučenju, ni moglo obsoditi države na podlagi pozitivne obveznosti, ki izhaja iz povezave 5. člena in prvega odstavka 1. člena Konvencije, zato se je osredotočilo na prvi odstavek 8. in prvi odstavek 25. člena v povezavi s prvim odstavkom 1. člena. Iz te kombinacije izhaja pozitivna obveznost države, da po uradni dolžnosti vodi preiskavo, kolikor ima utemeljene razloge za sum, da so bila storjena morebitna dejanja mučenja; ta obveznost državo zavezuje tudi takrat, kadar MSČP o glavni kršitvi ni pristojno odločati. Nerešeno pa je še naprej vprašanje, ali je iz omenjenih členov mogoče izluščiti splošno obveznost, ki bi zadevala vse konvencijske pravice. S tem bi se pozitivne obveznosti države in s tem tudi pristojnost MSČP znatno razširile.

52 Sodba MSČP *Yvon Neptune proti Haitiju*, § 77.

53 Sodba MSČP *Castañeda Gutman proti Mehiki*, §§ 77–133.

54 Sodba MSČP *Heliodoro Portugal proti Panami*, § 148.

55 Glej zgoraj.

56 Na te kriterije sodišče opomni tudi v zadevi *Salvador Chiriboga proti Ekvadorju*, § 78. Torej je treba upoštevati a) zapletenost zadeve, b) ravnanje za-interesirane stranke in c) ravnanje sodnih oblasti.

57 Sodba MSČP *Bayarri proti Argentini*, § 107.

58 Sodišče ravna enako tudi v zadevah *Ticona Estrada in drugi proti Boliviji*, § 85, in *Kimel proti Argentini*, § 97.

59 Odločitve MSČP *Velásquez Rodríguez proti Hondurasu*, § 166, *Albán Cornejo in drugi proti Ekvadorju*, § 61, in *Heliodoro Portugal proti Panami*, § 142.

60 Odločitve MSČP *Heliodoro Portugal proti Panami*, § 158, *Bayarri proti Argentini*, § 117, *Ticona Estrada*

in drugi proti Boliviji, § 84, *Tiu Tojin proti Gvatemali*, § 191, in *Valle Jaramillo in drugi proti Kolumbiji*, § 168.

61 Sodba MSČP *Tiu Tojin proti Gvatemali*, § 91.

62 Sodba MSČP *Ticona Estrada in drugi proti Boliviji*, §§ 81 in 83.

63 Pridruženo mnenje sodnika Antonia Augusta Cančada Trinidadaja k posvetovalnemu mnenju *Condition Juridique et droits des travailleurs migrants*, 17. september 2003, serija A, št. 18.

3 Odškodnina (63. člen)

MSČP kršiteljem v prvi vrsti naloži plačilo odškodnine za povzročeno gmotno škodo. V tem oziru poskuša odpraviti neposredne premoženjske posledice,⁶⁴ izgubo zaslužka in zmanjšanje družinskega premoženja, ki bi izhajali iz kršitve določene pravice.⁶⁵

Prav tako zagotavlja povračilo negmotne škode,⁶⁶ ki jo razlikuje od škode, povzročene »življenjskemu načrtu«.⁶⁷

MSČP tudi opominja, da morajo biti izpolnjene »zahteve notranjega pravnega reda«:⁶⁸ država ima obveznost sistematično raziskovati, preganjati in kaznovati odgovorne za kršitve,⁶⁹ prav tako pa mora iskati izginulo osebo.⁷⁰

Končno MSČP nalaga določeno število »zadoščenj«, kot je na primer običajna obveznost obja-

ve vsebine sodne odločitve ali njenega dela⁷¹ v uradnem listu in drugih časopisih velike naklade ali po radiu;⁷² obveznost zagotavljati brezplačno zdravstveno nego, kolikor dolgo je to potrebno za zdravljenje poškodb, povzročenih z obravnavano kršitvijo;⁷³ obveznost spremeniti notranjo zakonodajo v skladu z normami, ki izhajajo iz medameriškega sistema;⁷⁴ obveznost javno priznati odgovornost za kršitev,⁷⁵ poimenovati kako ulico žrtvi v spomin;⁷⁶ postaviti spominske plošče žrtvam v sodni palači, podeliti žrtvi štipendije in ji zagotoviti varnost in vrnitev v njeno državo izvora.⁷⁷

*

Razčlenitev sodne prakse za leto 2008 v splošnem nakazuje, da MSČP še naprej razsoja v skladu s svojo prejšnjo sodno prakso, s čimer izraža svojo pripadnost doktrini nekdanjega predsednika, tako imenovani »trinidadovski doktrini«. Ob tem pa je mogoče opaziti tudi nekatere spremembe, ki jim botruje nova predsednica MSČP, Cecilia Medina Quiroga, katere doktrina⁷⁸

64 Odločitve MSČP *Kimel proti Argentini*, § 110, *Yvon Neptune proti Haitiju*, § 161, *Bayarri proti Argentini*, §§ 142, 155, 159 in 194, *Ticona Estrada in drugi proti Boliviji*, §§ 125 in 181, in *Valle Jaramillo in drugi proti Kolumbiji*, § 244.

65 Odločitve MSČP *Yvon Neptune proti Haitiju*, § 162, *Apitz Barbera in drugi proti Venezueli*, § 236, *Heliodoro Portugal proti Panami*, § 233, *Bayarri proti Argentini*, § 151, in *Valle Jaramillo in drugi proti Kolumbiji*, § 216.

66 Odločitve MSČP *Kimel proti Argentini*, § 119, *Yvon Neptune proti Haitiju*, § 168, *Apitz Barbera in drugi proti Venezueli*, § 242, *Heliodoro Portugal proti Panami*, št. 186, § 239, *Bayarri proti Argentini*, § 170, *Ticona Estrada in drugi proti Boliviji*, §§ 134 in 139–131, in *Valle Jaramillo in drugi proti Kolumbiji*, §§ 206–207, 210 in 224–226.

67 Sodba MSČP *Ticona Estrada in drugi proti Boliviji*, § 116. Pojem »življenjskega načrta«, ki ga sodišče priznava od leta 1998, ustreza »celoviti realizaciji osebe, ob upoštevanju njenih sposobnosti, potenciala in želja, ki so tisti elementi, ki posamezniku omogočajo, da razumno oblikuje svoje želje in cilje«, sodba MSČP, odškodnine, *Loayza Tomayo proti Peruju*, 27. november 1998, serija C, št. 42, § 147.

68 Sergio García Ramírez, *Temas de la Jurisprudencia Interamericana sobre derechos humanos: Votos particulares*, Mexico, ITESO, Universidad Iberoamericana, 2005, 74.

69 Odločitve MSČP *Heliodoro Portugal proti Panami*, §§ 241–247, *Bayarri proti Argentini*, §§ 175–176, *Tiu Tojin proti Gvatemali*, §§ 68–105, *Ticona Estrada in drugi proti Boliviji*, §§ 150–151, in *Valle Jaramillo in drugi proti Kolumbiji*, §§ 231–233.

70 Sodba MSČP *Ticona Estrada in drugi proti Boliviji*, §§ 155–157.

71 Odločitve MSČP *Kimel proti Argentini*, § 125, *Yvon Neptune proti Haitiju*, § 180, *Apitz Barbera in drugi proti Venezueli*, § 249, *Castañeda Gutman proti Mehiki*, § 235, *Heliodoro Portugal proti Panami*, § 248, *Bayarri proti Argentini*, § 179, *Tiu Tojin proti Gvatemali*, § 106, *Ticona Estrada in drugi proti Boliviji*, § 160, in *Valle Jaramillo in drugi proti Kolumbiji*, §§ 227, 231 in 234.

72 Sodba MSČP *Tiu Tojin proti Gvatemali*, § 108.

73 Odločitve MSČP *Heliodoro Portugal proti Panami*, § 256, *Bayarri proti Argentini*, § 143, in *Ticona Estrada in drugi proti Boliviji*, §§ 168–169, sodba MSČP *Valle Jaramillo in drugi proti Kolumbiji*, §§ 227, 231 in 238.

74 Odločitve MSČP *Yvon Neptune proti Haitiju*, §§ 177, 179 in 183, *Castañeda Gutman proti Mehiki*, § 231, *Heliodoro Portugal proti Panami*, § 257, *Bayarri proti Argentini*, § 182, in *Ticona Estrada in drugi proti Boliviji*, §§ 144–147 in 172–173.

75 Odločitvi MSČP *Kimel proti Argentini*, § 126, in *Heliodoro Portugal proti Panami*, § 249.

76 Sodba MSČP *Heliodoro Portugal proti Panami*, §§ 250–253.

77 Sodba MSČP *Valle Jaramillo in drugi proti Kolumbiji*, §§ 227 in 231.

78 V ta namen kaže brati naslednji deli: Cecilia Medina Quiroga, *La Convención Americana: Teoría y jurisprudencia: vida, integridad personal, libertad personal, debido proceso y recurso judicial*, Universidad de Chile, Facultad de Derecho, Centro de Derechos

gotovo ne bo ostala brez odmeva v prihodnjih odločitvah MSČP. Te spremembe potrjujejo težnjo MSČP, da svoje odločitve razvršča v različna »obdobja«, ⁷⁹ zato je mogoče govoriti o tem, da se počasi in previdno nakazuje prihod »dobe Medine Quiroge«.

*Iz francoskega izvirnika prevedla
Živa Nendl.**

Humanos, Santiago, 2005; Cecilia Medina Quiroga in Claudio Nash Rojas, *Sistema interamericano de derechos humanos: introducción a sus mecanismos de protección*, Universidad de Chile, Facultad de derecho, Centro de Derechos Humanos, Santiago, 2007.

79 Podrobneje o tem Hélène Tigroudja, *La Cour interaméricaine des droits de l'homme au service de »l'humanisation du droit international public«*. *Propos autour des récents arrêts et avis, Annuaire français de droit international* (2006) LII, 618.

* Izraz drugotna žrtev (po MSČP) uporabljam zaradi francoske ustreznice *secondaire*, ki ustreza tudi naravi pojma, ki predvideva, da je posamezniku kvaliteta žrtve priznana iz istega naslova kot glavni žrtvi, vendarle pa gre za izpeljano kršitev iz tistih ravnanj, ki pomenijo kršitev pravic glavne žrtve. Nasprotno temu pojmu pa izraz posredna žrtev (po ESČP) predvideva, da določena oseba pridobi kvaliteto žrtve iz opustitve ustrezne preiskave glavne kršitve s strani države, in ne v povezavi s kršitvami pravic glavne žrtve. Gre torej za posredno škodo, ki nastane zaradi neustreznega ravnanja države. V poglavju 2.2 uporabljam namesto izraza integriteta poimenovanje osebna celovitost, ki je slovenska ustreznica za ta pojem. Na tem mestu torej odstopam od obstoječega slovenskega prevoda besedila Konvencije, ki je dostopen na spletu www.infocenter.zavodekvilib.si/dokumenti/ameriska-konvencija-o-clovekovih-pravicah/.

Predstavitev avtorice

Marie Rota je magistra javnega prava (Caen), mlada raziskovalka in doktorska študentka na Centre de Recherche sur les Droits fondamentaux et les Evolutions du Droit (Univerza v Caenu, Spodnja Normandija), sodelujoča raziskovalka pri CEDIN (Centro de Direito Internacional, Belo Horizonte, MG, Brazilija) in članica GRIB (Skupine za interdisciplinarne raziskave o Braziliji). Pod mentorstvom Marie-Joëlle Redor-Fichot in Gillesa Lebretona pripravlja disertacijo o primerjavi med sodno prakso Evropskega sodišča za človekove pravice in Medameriškega sodišča za človekove pravice, s poudarkom na razlagi obeh konvencij.

Predstavitev prevajalke

Živa Nendl je absolventka pravne fakultete Univerze v Ljubljani. Dela na Ministrstvu za zunanje zadeve RS, v Sektorju za mednarodno pravo. Študirala je tudi na Univerzi v Nancyju v Franciji, med predsedovanjem Slovenije Evropski uniji pa je delala v Stalnem predstavništvu RS pri Uradu Združenih narodov v Ženevi. V letu 2009 je bila članica ekipe Pravne fakultete v Ljubljani na tekmovanju René Cassin iz poznavanja Evropske konvencije o človekovih pravicah.